

Μάρκος Δραγούμης: Στίχοι, στροφές, μορφή και τονικότητα στο Δημοτικό Τραγούδι

Το δημοτικό τραγούδι αν και δημιουργήθηκε στην ύπαιθρο από λαϊκούς ποιητές και μουσικούς (ιδιότητες που καμιά φορά συνυπήρχαν στο ίδιο πρόσωπο) υπακούει, με ελάχιστες εξαιρέσεις, σε αυστηρούς στιχουργικούς, μελωδικούς και μορφολογικούς κανόνες. Το μέτρο και η έκταση των στίχων είναι προκαθορισμένα, ενώ η μελωδία περιλαμβάνει από 15 ως 32 συλλαβές που μπορούν όμως να πολλαπλασιαστούν με την παραδοσιακή τεχνική των επαναλήψεων ή της ενσωμάτωσης παρένθετων φράσεων, γνωστών ως «τσακισμάτων». Και είναι εξίσου αυστηροί οι κανόνες που ρυθμίζουν τη μορφή, την κίνηση και την τονικότητα (ή καλλίτερα τροπικότητα) της μελωδίας. Βέβαια υπάρχουν και υποσύνολα που δεν υπάγονται στο γενικό κανόνα, αλλά κι αυτά πειθαρχούν σ' ένα αυστηρά παραδοσιακό μοντέλο. Ωστόσο κανένας περιορισμός δεν εμποδίζει τον τραγουδιστή να παίρνει μικρές ελευθερίες κατά την εκτέλεση, παραλλάσσοντας ελαφρά τη μελωδία από στροφή σε στροφή, ή προσθέτοντας εκεί που ταιριάζει κάποια τσακίσματα της αρεσκείας του. Η παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρήσει να καταδείξει με περισσότερη λεπτομέρεια τις βάσεις πάνω στις οποίες στηρίχτηκε η δημιουργία, και τις αρχές που εξακολουθούν να χαρακτηρίζουν την εκτέλεση των δημοτικών μας τραγουδιών.

Ο **Μάρκος Δραγούμης** του Φιλίππου (1934 -) είναι μουσικολόγος. Γεννήθηκε στην Αθήνα και σπούδασε μουσικολογία στην Ελλάδα και την Αγγλία (Οξφόρδη). Διετέλεσε διευθυντής του Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου «Μέλπωσ Μερλιέ», και καθηγητής Ιστορίας της Μουσικής στο Ωδείο Αθηνών. Έχει γράψει βιβλία και μελέτες κυρίως για την ελληνική παραδοσιακή μουσική και έχει συμμετάσχει σε πολλά τοπικά και διεθνή μουσικολογικά συνέδρια. Εξέδωσε τέσσερις ποιητικές συλλογές. Το 1992 βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών για την 30χρονη δράση του στο χώρο της εθνομουσικολογίας. Αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών (2008).

Ηλίας Βολιότης – Καπετανάκης: Κοινωνικές, πολιτικές, πολιτιστικές αιρέσεις και συμβιβασμοί στο ρεμπέτικο (αστικό) τραγούδι

Ίσως είναι χρήσιμο να ξεκινήσουμε με συνοπτικό ορισμό, το τι είναι το ρεμπέτικο, αφού μέχρι τέλους του προηγούμενου αιώνα ήταν μόδα ανιστόρητες απόψεις ότι το εν λόγω μουσικό είδος ήταν περίεργο έως ουρανόπεμπο φαινόμενο περιθωριακών, φυλακισμένων, χασικλήδων, ή άλλων «αποβρασμάτων». Αν έτσι συνέβαινε, θα επιβίωνε δεκαετίες στην ψυχή τριών γενεών μετά τον θάνατο της παραγωγικής μήτρας; Θα γονιμοποιούσε τις μουσικές εξελίξεις έως σήμερα; Ποια τα στοιχεία του «βαρυντικού πεδίου» του ρεμπέτικου, ώστε χρόνια ν' αφομοιώνει και ν' αφομοιώνεται κάθε τι, που πέφτει στον «ορίζοντα των γεγονότων» του; Πως «αγράμματο» μουσικοί αντιλαμβάνονται, εκφράζουν το πολιτικό γίγνεσθαι; Τίθενται απέναντι στην εξουσία ή συμβιβάζονται; Υπάρχει πολιτικό γεγονός, που να εκφεύγει του βεληνεκού της τέχνης τους, πώς εκφράζονται; Είναι παρηγοριά του λαού ή ενσπείρουν ηττοπάθεια, μιζέρια; Αυτολογοκρισία και λογοκρισία των δημιουργών. Μένει σήμερα κάτι από την μελωδική τους έξαρση;

Ο **Ηλίας Βολιότης - Καπετανάκης** γεννιέται στις 18 Ιουνίου 1955, στον Βόλο, όπου τελειώνει το δημοτικό σχολείο. Το 1967 μεταναστεύει οικογενειακά στην Αθήνα και πηγαίνει στο εξατάξιο, τότε, γυμνάσιο, στην Νίκαια του Πειραιά. Κατόπιν φοιτά στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Αθήνας την σημαδιακή εποχή 1973-1978. Από το 1975 ασχολείται με την δημοσιογραφία. Διατελεί μέλος της Αρχισυνταξίας, αρχικά του *Οδηγητή* (1975-1976) και επί δέκα χρόνια του *Ριζοσπάστη* (*υπεύθυνος θεμάτων νεολαίας*). Από το 1986 δουλεύει στην σύνταξη του δελτίου ειδήσεων της Ραδιοφωνίας της Ε.Ρ.Τ. Παράλληλα συνεργάζεται με εφημερίδες και περιοδικά, στο πολιτικό και στρατιωτικό ρεπορτάζ, και για πολιτιστικά θέματα: *Ελεύθερος Τύπος*, *Ελευθεροτυπία*, *Απόφαση*, *Αμυνα και Διπλωματία*, *Πτήση και Διάστημα*, *Δίφωνο*, *Διαβάζω*, *Ηχος*, *Θητεία*, *Νέα Εποχή* (κυπριακό), κ.ά. Πρωτοστατεί στην έκδοση του πολιτιστικού περιοδικού *Μετρονόμος* (Μάρτιος του 2001) και για δέκα χρόνια είναι ο δημοσιογραφικός του νους. Από το φθινόπωρο του 1998 έως το 2003 παρουσιάζει καθημερινή εκπομπή στην Ε.Ρ.Α.-5, *Μουσικό Σεργιάκι*. Σήμερα είναι συνταξιούχος και ασχολείται με το συγγραφικό του έργο.

Μιράντα Τερζοπούλου: «Χάρης σ' ένα μηχανηματάκι τόσο δα...»

Η αφήγηση ηρωικών και ιδανικών πράξεων του παρελθόντος, σαν ιστορία, σαν θρύλος και κυρίως σαν τραγούδι, ήταν πάντα το νήμα που οδηγούσε και ύφαινε το μέλλον. Με τη δύναμη τους τα τραγούδια «μνήμης», αντιστρόφως ανάλογη συνήθως με την ευημερία των δημιουργών και ακροατών τους, εμφορούν δύναμη για αγώνα, πίστη σε αξίες και ιδεώδη ξεχασμένα, αναβαθμίζουν την αυτοεκτίμηση των βασανισμένων και ηττημένων.

Σε περιοχές και κοινωνικές ομάδες που άνησε το λαϊκό τραγούδι, κάθε νέο ερέθισμα μπορεί να προσαρμοστεί στο τοπικό μουσικό ιδίωμα και να γίνει ένα αυθεντικό καλλιτεχνικό δημιούργημα που συνεχίζει μια παράδοση αλλά και εκφράζει την εποχή του.

Σε μια τέτοια περίπτωση θα αναφερθώ στην παρουσίασή μου. Στην ιδιότυπη τραγουδισμένη βιοϊστορία του Σ.Μ. Ο Σ.Μ. γεννήθηκε το 1927 σ' ένα θεσσαλικό χωριό στους Ν. πρόποδες του Κίσσαβου, κοντά στην Αγία Λαρίσης, από οικογένειά πρώην μεταβατικών κτηνοτρόφων.

Από μικρός ονειρευόταν να γίνει τσέλιγκας. Δεν θέλησε να μάθει γράμματα γιατί αγαπούσε το βουνό και το κοπάδι.. Το 1946, στα 19 του χρόνια, αυτός, παιδί μιας δεξιάς οικογένειας Σαρακατσάνων, βρέθηκε στο βουνό με τους αντάρτες του λαϊκού στρατού. Ήταν ο εμφύλιος. Ο αδελφός του στο αντίπαλο στρατόπεδο. Πολέμησαν. Με την ήττα, βρέθηκε στην Αλβανία, στη Σοβιετική Ένωση, στην Τασκένδη. Για τους δικούς του ήταν για πολλά χρόνια νεκρός.

Όταν «επαναπατρίστηκε» ήταν και πάλι σαν νεκρός. Για τους μεν ερχόταν «απ' το παραπέτασμα», για τους δε ανήκε στο γνωστό δεξιό σόι. Μετέωρος και βουβός, ένας καλλίφωνος βουβός, μοιραζόταν τη σιωπηλή κοινή μοίρα της σπαραγμένης Ελλάδας, υιοθετώντας σαν μόνο μέσο έκφρασης την αλληγορική γλώσσα των τραγουδιών στα μακρόσυρτα σαρακατσάνικα τραπεζώματα. Ωσπου, γύρω στο 1990, του χαρίσαν ένα κασετόφωνο.

Τότε αυτός ο αναλφάβητος, ελεύθερος, χωρίς τις δεσμεύσεις ενός ακροατηρίου και χωρίς την απαγόρευση του μολυβιού, αποπειράται να αφηγηθεί όσα τον βαραίνουν, την ζωή του, την ιστορία, τον τόπο του, όπως εκείνος τα έζησε και με τον μόνο τρόπο που ήξερε: φτιάνοντας δικά του τραγούδια.

Μπροστά στο μικρό του μηχάνημα, υποδύθηκε όλα τα πρόσωπα που έπαιζαν ρόλο στο σενάριο του βίου του και τους δάνεισε τη φωνή του. Μέσα από ατελείωτες ηχογραφημένες ώρες, ο Σ. Μ., ξανακέρδισε τη χαμένη ζωή του, «έγραψε» μια προφορική, έμμετρη, ολοκληρωμένη νεοελληνική μικροϊστορία τραγουδώντας.

Μιράντα Τερζοπούλου Λαογράφος-Εθνομολόγος, πρώην Ερευνήτρια Β΄ βαθμίδας στο Κέντρο Έρευνας Ελληνικής Λαογραφίας, Ακαδημία Αθηνών.

Μακροχρόνια επιτόπια έρευνα εντός και εκτός Ελλάδας σχετικά με την παραδοσιακή μουσική, τη λαϊκή λατρεία και τις λαϊκές τελετουργίες καθώς και θέση και τους ρόλους των φύλων σ' αυτές, ιδιαίτερα όσον αφορά εθνοτικές, θρησκευτικές, γλωσσικές μειονοτικές ομάδες. Υπεύθυνη πολλών ερευνητικών προγραμμάτων. Μαθήματα, σεμινάρια, διαλέξεις, δημοσιεύσεις σχετικά με τα παραπάνω θέματα, συμμετοχή σε εκδόσεις δίσκων παραδοσιακής μουσικής και εθνογραφικά ντοκιμαντέρ, συνεργασία σε δημιουργία ψηφιακών βάσεων δεδομένων.

Κώστας Καρδάμης: Σπυρίδων Ξύνδας, Λεωνίδας Αλβάνας και μερικές σκέψεις για το έντεχνο ελληνικό τραγούδι στα Επτάνησα

Ο Σπυρίδων Ξύνδας και ο Λεωνίδας Αλβάνας κατέχουν σημαντική, καίτοι μη επαρκώς προβλεπόμενη, θέση στην εξέλιξη αυτού που θα ονομαζόνταν "έντεχνο ελληνικό τραγούδι". Μαθητής του Μάντζαρου ο πρώτος, πιθανόν και συνομιλητής του Σολωμού, κιθαρωδός και δάσκαλος φωνητικής, ασχολήθηκε από νωρίς (πριν καταπαιστεί με το μελόδραμα) με τη μελοποίηση ελληνικών στιχουργημάτων σε μια περίοδο, κατά την οποία η όποια αναφορά στην ελληνική γλώσσα αποτελούσε ταυτόχρονα και σαφή εθνική, πολιτική και κοινωνική θέση. Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι μετά τον Μάντζαρο (και παράλληλα με αυτόν) ο Ξύνδας είναι ο δεύτερος χρονικά συνθέτης που με συνέπεια θεράπευσε την ελληνόφωνη έντεχνη μελοποίηση. Ο Λεωνίδας Αλβάνας ανήκει σε εκείνους που συνεχίζουν τη δυναμική αυτή: Βιολοντσελίστας, μουσικός του θεάτρου San Giacomo και γόνος αριστοκρατικής και μορφωμένης οικογένειας συνέβαλε στη διάδοση της έννοιας του "δημοφιλούς ελληνικού τραγουδιού". Η διάδοση των μελουρημάτων αμφοτέρων των συνθετών στα Επτάνησα ευνοήθηκε από την ήδη υπάρχουσα "εκ παραδόσεως" (αστική και εξωαστική) παραγωγή ελληνόγλωσσων συνθέσεων, τις εξαιρετικές συγκυρίες που είχε δημιουργήσει από μουσικής απόψεως η συστηματική επαφή με την έντεχνη μουσική παραγωγή της εποχής, τη διάδοση των πρακτικών αυτών "τόσο στο σαλόνι, όσο και στο καντούνι" και τις κοινωνικές επιδιώξεις της εποχής. Αυτό συνέβαλε στο να δημιουργηθεί ένα τραγουδιστικό ρεπερτόριο "λαϊκό", αλλά όχι "λαϊκίστικο".

Ο **Κώστας Καρδάμης** αποφοίτησε από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου το 2000. Το 2002 ως υπότροφος του «Ιδρύματος Παναγιώτη και Έφης Μιχαήλ» έλαβε τον τίτλο του Master in Advanced Musical Studies από το Royal Holloway, University of London. Το 2006 απέκτησε διδακτορικό τίτλο από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Έχει συνεργαστεί με τον Οργανισμό Μεγάλου Μουσικής Αθηνών, την Ένωση Ελλήνων Μουσουργών, το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς και συμμετέχει σε πανελλήνια και διεθνή συνέδρια, δημοσιεύοντας παράλληλα μελέτες σχετικές με την ιστορία της Νεοελληνικής Μουσικής, ιδιαίτερα αυτής του 18ου και 19ου αιώνα, και του μουσικού θεάτρου. Στα ερευνητικά ενδιαφέροντά του συμπεριλαμβάνεται, επίσης, η μουσική για πνευστά όργανα και η διάδραση μουσικής, κοινωνίας και πολιτικής. Είναι λέκτορας στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου με γνωστικό αντικείμενο της Ιστορίας της Νεοελληνικής Μουσικής. Είναι μέλος του Εργαστηρίου Ελληνικής Μουσικής του ίδιου τμήματος, της συντακτικής ομάδας του περιοδικού Μουσικός Λόγος και της ελληνικής επιτροπής του RILM, καθώς και γενικός επιμελητής της σειράς Μνημεία Νεοελληνικής Μουσικής. Από το 2003 έχει αναλάβει την επιμέλεια του Αρχείου και του Μουσείου της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας.

Γιάννης Μπελώνης: Τα τραγούδια του Γεωργίου Αξιώτη

Τα 19 τραγούδια για φωνή και πιάνο του Γεωργίου Αξιώτη τα οποία έχουν διασωθεί, παραμένουν ανέκδοτα, αδισκογράφητα και κάποια εξ αυτών – ακόμα και σήμερα – ανεκτέλεστα. Στόχος της εισήγησης είναι αφενός η παρουσίαση του εν λόγω άγνωστου μουσικού υλικού παράλληλα με μια σειρά παρατηρήσεων περί του ύφους και της τεχνολογίας του συνθέτη, όπως αυτά διαπιστώνονται μέσω της εργογραφίας του στο συγκεκριμένο είδος, κι αφετέρου η ανάδειξη της σημασίας του φολκλορικού στοιχείου στα τραγούδια του Αξιώτη και η προβολή των απόψεων του τελευταίου περί του "σωστού" τρόπου μελοποίησης των στίχων. Τέλος, θα δωθεί η δυνατότητα στα μέλη της επιστημονικής κοινότητας να ακούσουν ανέκδοτα ηχογραφημένα αποσπάσματα του εξεταζόμενου ρεπερτορίου, από πρόσφατες πρώτες παγκόσμιες εκτελέσεις του.

Γιάννης Μπελώνης. Διδάκτωρ Μουσικολογίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, εργάζεται ως επιστημονικός συνεργάτης στο Τμήμα «Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής» του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, ενώ παράλληλα διατελεί αρχισυντάκτης του μουσικολογικού περιοδικού *Πολυφωνία*. Ειδικεύεται σε θέματα που αφορούν κυρίως του συνθέτες της Ελληνικής Εθνικής Μουσικής Σχολής. Αποφοίτησε από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1998 ως αριστούχος και με υποτροφία του Ι.Κ.Υ. εκπόνησε διδακτορική διατριβή με θέμα: «Η μουσική δωματίου του Μανώλη Καλομοίρη», την οποία ολοκλήρωσε το 2004. Άρθρα του έχουν δημοσιευθεί σε επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, ενώ το 2012 εκδόθηκε από το Κέντρο Ελληνικής Μουσικής η μελέτη του με τίτλο *Η μουσική δωματίου στην Ελλάδα στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Η περίπτωση του Μάριου Βάρβογλη (1885-1967)*.

Χρήστος Κολοβός: Τα τραγούδια του Κωνσταντίνου Κυδωνιάτη

Ο **Κωνσταντίνος Κυδωνιάτης** υπήρξε βιρτουόζος πιανίστας, ασύγκριτος παιδαγωγός, άριστος «μάστορας» της συνθέσεως και ο σημαντικότερος «ακκομπανιάτρ» του 20ου αι. στην Ελλάδα, εμφανιζόμενος με όλους τους λαμπρούς αρτίστες της εποχής του. Μεταξύ

των λυρικών καλλιτεχνών που συνόδευσε ήταν οι: Μαρία Κάλλας, Νίκος Μοσχονάς, Τίτος Ξηρέλλης, Έλενα Νικολαΐδου, Μαργαρίτα Πέρρα, Φλώρα Καζαντζιάν, Florence Kirk, Flore Maas, Virginia Paris κ.ά.

Έτσι, μελετώντας το πλουσιότερο ρεπερτόριο του «άδειν», έγινε κάτοχος όλων των μυστικών του «συνθέτειν» για φωνή και πιάνο. Συνέθεσε άνω των εξήντα τραγουδιών, δύο ορατόρια, δεκαεννιά χορωδιακά «α καμπέλλα» και, εναρμόνισε και διασκεύασε είκοσι πέντε τραγούδια της Εθνικής μας Αντίστασης για χορωδία.

Ο βιολονίστας, ερευνητής και διευθυντής ορχήστρας **Χρήστος Ηλ. Κολοβός** γεννήθηκε στην Αθήνα και κατάγεται από μουσική οικογένεια. Είναι υπότροφος υποψήφιος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου του Μόντρεαλ (τάξεις διεύθυνσης ορχήστρας: Paolo Bellomia & Jean-François Rivest). Σπούδασε σε Ελλάδα και Ολλανδία με τους Γ. Τζουμάνη και Florian Donderer (βιολί) και Οδυσσέα Δημητριάδη, Κων/νο Καρύδη και Lucas Vis (διεύθυνση ορχήστρας).

Εμφανίζεται τακτικά με όλες του τις ιδιότητες δίνοντας α' εκτελέσεις έργων Ελλήνων και ξένων συνθετών.

Ερευνά επισταμένως την Ελληνική Έντεχνη Μουσική συγγράφοντας και δημοσιεύοντας: έχει συγγράψει και εκδώσει τον Κατάλογο Έργων του Κωνσταντίνου Κυδωνιάτη και τη βιογραφία του Μιλτιάδη Καρύδη μεταξύ άλλων μονογραφιών.

Γιώργος Σακαλιέρος: Γιάννης Κωνσταντινίδης / Κώστας Γιαννίδης: το ελληνικό τραγούδι στη δημιουργική πορεία ενός συνθέτη με δύο καλλιτεχνικές ταυτότητες

Η ιδιαιτερότητα της παρουσίας δύο καλλιτεχνικών κατευθύνσεων αποτελεί το χαρακτηριστικό γνώρισμα της μορφής και του έργου του Γιάννη Κωνσταντινίδη (1903-1984). Από τη Σύμρνη, στη Δρέσδη και το Βερολίνο, και από εκεί στην Αθήνα, ο Κωνσταντινίδης / Γιαννίδης / Dorres επέλεγε πάντα το τραγούδι ως το εφελτήριο της οποίας καλλιτεχνικής του δημιουργίας. Ξεκινώντας από τα δημοτικά ακούσματα των παιδικών του χρόνων και μέσα από τη βαθιά μελέτη των εθνομουσικολογικών συλλογών των Baud-Bony, Παχτίκου κ.ά., διαμόρφωσε μία έντεχνη εκδοχή του ελληνικού τραγουδιού με συνοδεία βασισμένη εξ ολοκλήρου στο παραδοσιακό μέλος, αλλά και δομικά πρότυπα για την δημιουργία έργων για συμφωνική ορχήστρα, για πιάνο, μουσικής δωματίου και χορωδία. Παράλληλα, τα ακούσματα της τζαζ, των κλαμπ και των αμερικάνικων χορευτικών ρυθμών από το μεσοπολεμικό Βερολίνο, σε συνδυασμό με το λαϊκό ύφος της αθηναϊκής καντάδας και τα πρότυπα της ευρωπαϊκής οπερέτας του '20, τον ώθησαν να εξελίξει μία τυπολογία τραγουδιστικού ύφους για το ελαφρό μουσικό θέατρο με δείγματα εξαιρετικά, ανέπαφα στο πέρασμα των χρόνων. Τα στοιχεία που συνιστούν κάθε μία από τις δύο καλλιτεχνικές ταυτότητες του Γιάννη Κωνσταντινίδη / Κώστα Γιαννίδη, ο ρόλος του τραγουδιού είτε ως κανονιστικό πρότυπο, είτε ως συμβολιστικό αρχέτυπο για τη συνθετική δημιουργία, καθώς και οι διακρίσεις αλλά και οι εκλεκτικές συγγενείες μεταξύ της έντεχνης και της "ελαφράς" μουσικής παραγωγής του συνθέτη, αποτελούν ζητήματα που συνεξετάζονται στην παρούσα ανακοίνωση.

Ο **Γιώργος Σακαλιέρος** είναι λέκτορας ιστορικής μουσικολογίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με έμφαση στη μελέτη της νεοελληνικής μουσικής (19ος-20ος αι.). Διδάκτωρ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών (2005) και αριστούχος απόφοιτος του αντίστοιχου Τμήματος του Α.Π.Θ. (1996). Διπλωματούχος σύνθεσης, ανωτέρων θεωρητικών (τάξη Α. Μπαλτά) και κιθάρας από το Ωδείο Μουσικό Κολλέγιο Θεσσαλονίκης. Έχει πραγματοποιήσει επιστημονικές ανακοινώσεις σε διεθνή συνέδρια μουσικολογίας και ελληνικής φιλολογίας στην Ελλάδα και το εξωτερικό και έχει δημοσιεύσει ελληνικά και ξενόγλωσσα επιστημονικά μουσικολογικά άρθρα. Είναι συγγραφέας του βιβλίου *Γιάννης Κωνσταντινίδης (1903-1984). Ζωή, έργο και συνθετικό ύφος* (Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2010). Είναι τακτικό μέλος της Διεθνούς Μουσικολογικής Εταιρίας (IMS), της Εταιρίας Διεπιστημονικής Μουσικολογίας (SIM) και της Ένωσης Ελλήνων Μουσουργών.

Γιώργος Κωνσταντζός: Το παιδαγωγικό τραγούδι στο νεοελληνικό κράτος και οι παράγοντες διαμόρφωσής του

Το παιδαγωγικό τραγούδι ήταν από τα πρώτα μελήματα του νεοσυσταθέντος ελληνικού κράτους. Ο Καποδίστριας ήδη από το 1828 καθιέρωσε τη διδασκαλία της μουσικής στο σχολείο της Αίγινας και συγκρότησε χορωδία από τα κορίτσια του εκεί ορφανοτροφείου. Η συνέχεια όμως του τομήματός του ήταν απογοητευτική. Δεν υπήρχαν κατάλληλοι μουσικοπαιδαγωγοί για να στελεχώσουν τα σχολεία και η χρησιμοποίηση ξένων δασκάλων ήταν επόμενο να οδηγήσει τις μουσικές επιλογές τους σε πρότυπα ξένα προς την ελληνική μουσική πραγματικότητα. Τα ίδια χνάρια ακολούθησαν δυστυχώς και οι μετέπειτα Έλληνες μουσικοπαιδαγωγοί, οι οποίοι όμως είχαν σπουδάσει στην Εσπερία. Δεν ήταν όμως μόνον η ευρωπαϊζούσα μουσική που αποξένωνε αυτά τα τραγούδια από τους κύριους αποδέκτες τους, τα παιδιά. Ο ανστηρός λογιοτατισμός της εποχής επέβαλε στίχους σε άκρα καθαρεύουσα γλώσσα, μακριά από την παιδική καθημερινότητα. Από την άλλη μεριά τα δημοτικά μας άσματα δεν μπορούσαν αυτούσια να αντικαταστήσουν τα ξενόφερτα τραγούδια, μια και τόσο το περιεχόμενό τους όσο και οι τροπικές μελωδίες τους δεν ήταν πάντοτε κατάλληλες για παιδιά. Έτσι σιγά σιγά δημιουργήθηκαν από φωτισμένους ποιητές και συνθέτες αριστουργηματικά παιδικά τραγούδια τα οποία τα παιδιά καταλάβαιναν απόλυτα και τραγουδούσαν με ευχαρίστηση. Σε πολλές περιπτώσεις όμως αυτά κληρονομήθηκαν και απαγορεύτηκαν από συντηρητικούς κύκλους. Η παλιά νοοτροπία, η οποία συμβάδιζε συνήθως με την ανικανότητα των δημιουργών να προσφέρουν κάτι άρτιο, νέο και ωραίο, δυστυχώς διατηρήθηκε μέχρι τα μέσα του εικοστού αιώνα, οπότε σιγά σιγά εγκαταλείφθηκε. Πολλές προσπάθειες έγιναν και από συνθέτες της λεγόμενης ελαφράς μουσικής να προσεγγίσουν το παιδικό τραγούδι, χωρίς όμως σημαντική επιτυχία. Μεγάλη επίδραση στο περιεχόμενο και το ύφος των παιδαγωγικών τραγουδιών είχαν και τα γεμάτα από πολέμους και γεωγραφικές και πολιτικές διεκδικήσεις ταραγμένα εκατόν είκοσι πρώτα χρόνια του ελληνικού κράτους. Ήταν επόμενο να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση σε τραγούδια με πατριωτικό και θρησκευτικό περιεχόμενο, όπως σήμερα ευτυχώς, γίνονται προσπάθειες να καλλιεργηθεί η κοινωνική και οικολογική συνείδηση των παιδιών. Στην εισήγησή μας παρουσιάζουμε τα βασικά πρόσωπα που έπαιξαν κάποιο ρόλο στην εξέλιξη του παιδαγωγικού τραγουδιού αλλά και διάφορες διαχρονικές κρίσεις για το έργο τους.

Ο **Γιώργος Κωνσταντζός** γεννήθηκε το 1950 στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Απόφοιτος της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Διδάκτωρ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Ίδρυτικό μέλος του Εργαστηρίου

Παλιάς Μουσικής, του Αρχείου Ελληνικής Μουσικής, του Χορωδιακού Εργαστηρίου Αθηνών κ. α. Συνεργάστηκε για πολλά χρόνια με τη Χορωδία της ΕΡΤ και άλλα καλλιτεχνικά σχήματα. Συμμετείχε σε πολλές συναυλίες, διαλέξεις, εκπομπές, συνέδρια κλπ. Έχει επιμεληθεί πολλούς δίσκους και βιβλία. Εργάστηκε ως καθηγητής βιολογίας στο Μουσικό Πειραματικό Γυμνάσιο Παλλήνης από όπου και συνταξιοδοτήθηκε πρόσφατα. Έχει συγκεντρώσει ένα μεγάλο αρχείο από παρτιτούρες ελληνικών έργων, κυρίως τραγουδιών διαθέσιμο σε κάθε ενδιαφερόμενο.

Βάλια Βράκα: Η Αθηναϊκή οπερέτα και ο ρόλος της στη διαμόρφωση της ταυτότητας του ελληνικού τραγουδιού

Οι ρίζες του νεοελληνικού τραγουδιού σχεδόν ταυτίζονται με την ίδρυση του ελληνικού κράτους το 1830. Έκτοτε διάφοροι κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες δημιούργησαν το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε το αθηναϊκό τραγούδι, η αθηναϊκή επιθεώρηση και η αθηναϊκή οπερέτα, οι τρεις δηλαδή συνισταμένες που «ευθύνονται» για τη μετέπειτα πορεία του. Στην παρούσα ανακοίνωση θα επικεντρωθούμε στην αθηναϊκή οπερέτα, εξετάζοντας τα διάφορα στάδια της εξέλιξής της, τους παράγοντες που επηρέασαν τη θεματολογία της, τους αντιπροσωπευτικότερους συνθέτες του είδους και τέλος θα αναζητήσουμε τον ρόλο που διαδραμάτισε στη εξέλιξη του ελληνικού τραγουδιού από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και μετά.

Βάλια Βράκα. Γεννήθηκε στην Πάτρα το 1977. Το 1995 εισήχθη στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου από όπου αποφοίτησε το 2000 με κατεύθυνση την Ελληνική Μουσική. Το ίδιο διάστημα έλαβε και τα πτυχία Πιάνου, Αρμονίας, Αντίστιξης και Φούγκας. Έχει πραγματοποιήσει επιστημονικές ανακοινώσεις σε συνέδρια της Ελλάδας και του εξωτερικού και έχει συγγράψει κείμενα μουσικού ενδιαφέροντος που έχουν δημοσιευθεί. Από το 2002 εργάζεται στη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» αρχικά στο Αρχείο Μίκη Θεοδωράκη και από τον Σεπτέμβριο του 2006 ως υπεύθυνη του Αρχείου Ελληνικής Μουσικής της Βιβλιοθήκης.

Μανώλης Σειραγάκης: Το τραγούδι ως δομικό θεατρικό στοιχείο και ως ανεξάρτητη μορφή έκφρασης

Η εισήγηση θα παρακολουθήσει τους δρόμους στους οποίους κινήθηκε το ελληνικό τραγούδι από το 19ο ως τα τέλη του 20ού αιώνα σε σχέση με το θέατρο. Θα περάσει από τις αίθουσες του κερκυραϊκού θεάτρου Σαν Τζιάκομο, στην παρουσία και το ρεσιτάλ της Ισαβέλλας Γιατρά στην Αθήνα, στις χορωδίες του Λουδοβίκου ντι Μέντου και του Ναπολέοντα Λαμπελέτ που γονιμοποίησαν τις θεατρικές παραστάσεις της εποχής τους, στα τραγούδια των αθηναϊκών καφενέδων που συνόδευαν το αργά αλλά σταθερά εξελληνιζόμενο θέατρο σκιών, στα τραγούδια του Χορχόρ Αγά που έγιναν τραγούδια του ελληνικού κωμειδυλλίου και σε κείνα της Γκραν Βία που έγιναν τραγουδιστά νούμερα της Ελληνικής Επιθεώρησης. Θα σταθεί στην κομβική θεατρική διαμάχη Παλαμά-Χρηστομάνου για την Τρισεύγενη στην οποία εμπλεκόταν κι ένα τραγουδάκι, θα φτάσει στα τραγούδια των κεντρικών και των συνοικιακών Επιθεωρήσεων, στην πολεμική του Ζαχαρία Παπαντωνίου ενάντια στον τουρκομερίτη αμανέ των θεατρίδιων, και τέλος θα σταθεί στην αυτονομία του θεατρικού τραγουδιού από τη δράση με την περίφημη ρομάντζα. Μεταπολεμικά θα σταθεί στον τρόπο που αντιμετώπισαν το τραγούδι στο θέατρο οι δυο συνθέτες που κυρίως σημάδεψαν το θέατρο με τη δουλειά τους σ' αυτό (Μ. Χατζιδάκις, Μ. Θεοδωράκης).

Ο **Μανώλης Σειραγάκης** είναι ιστορικός θεάτρου. Έχει εργαστεί ως ηθοποιός και, από το 2008, είναι λέκτορας στο Πανεπιστήμιο της Κρήτης. Έχει δημοσιεύσει άρθρα στα περιοδικά Νέα Εστία («Η 4η Αυγούστου και το θέατρο»), Παράβασις («Ο θίασος των Νέων στο Παγκράτι», «Παυσίλυπα θεάματα») Δρώμενα («Η ελληνική Οπερέτα»), Αριάδνη («Ο χορός στην Οπερέτα», «Τρεις Μεσοπολεμικοί Κύκλωες»). Ασχολείται ανάμεσα σε άλλα με παραστάσεις αρχαίου δράματος στη σύγχρονη Ελλάδα (Κωνσταντίνος Χρηστομάνος), την επίδραση του ρεμπέτικου τραγουδιού στο έργο του Μάνου Χατζιδάκι (Νέα Εστία, 2011), την τουρκική οπερέτα Leblebidji Hor-hor Agha (συμπόσιο Ciero, 2012) την υποκριτική και το ελληνικό θέατρο σκιών.

Αλέξανδρος Χαρκιολάκης (MIAM - Istanbul Technical University):

Πολεμώντας και Τραγουδώντας: μια μικρή ιστορία του τραγουδιού κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

Η πολεμική πραγματικότητα της περιόδου του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου αποτέλεσε σαφέστατη πηγή έμπνευσης για συνθέτες. Τα τραγούδια αυτά θα μπορούσαν να διαχωριστούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: εκείνα που γράφτηκαν κατά την εμπόλεμη περίοδο κι εκείνα που γράφτηκαν κατά τη διάρκεια της Κατοχής για να διαδοθούν ανάμεσα σε εκείνους που στελέχωναν τις διάφορες ομάδες αντίστασης. Στα πλαίσια της ανακοίνωσης αυτής, θα γίνει μία αναφορά στα τραγούδια της πρώτης κατηγορίας αλλά κυρίως θα επικεντρωθούμε σε εκείνα της δεύτερης, παρουσιάζοντας τα υφολογικά στοιχεία τους και τις ιδεολογικές τους καταβολές. Ταυτόχρονα, θα προσπαθήσουμε να συγκρίνουμε και να εντοπίσουμε τις τυχόν διαφορές που προκύπτουν ενώ ταυτόχρονα θα επιχειρήσουμε να τις ανάγουμε στο ιδεολογικό πλαίσιο, όπου αυτό είναι εφικτό.

Αλέξανδρος Χαρκιολάκης. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1977. Σπούδασε στο Πρότυπο Πειραματικό Ωδείο και στο Ελληνικό Ωδείο, απ' όπου αποφοίτησε με πτυχία Ωδικής, Αρμονίας και Αντίστιξης. Κατόπιν, σπούδασε στο Πανεπιστήμιο του Sheffield απ' όπου αποφοίτησε με Bachelor in Music και Master in Music στη μουσικολογία και τη διεύθυνση ορχήστρας. Ολοκληρώνει τη διδακτορική του διατριβή πάνω στον Αλέκο Ξένο στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Διετέλεσε αρχιμουσικός της University of Sheffield Students Symphony Orchestra και βοηθός αρχιμουσικός στην Sheffield Youth Orchestra ενώ έχει διευθύνει όλα τα ορχηστρικά σύνολα του Πανεπιστημίου του Sheffield, την Ορχήστρα Δωματίου του Δημοτικού Ωδείου Πατρών και το Ελληνικό Συγκρότημα Σύγχρονης Μουσικής.

Έχει παρουσιάσει εργασίες του σε διάφορα συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό, ενώ άρθρα του έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων. Επιμελήθηκε μαζί με το Νίκο Μαλιάρα την έκδοση του συλλογικού τόμου *Μανώλης Καλομοίρης - 50 χρόνια μετά. Αφιέρωμα στη συμπλήρωση μισού αιώνα από το θάνατο του συνθέτη* η οποία κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Fagotto.

Έχει εργαστεί στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» ως μουσικολόγος και υπεύθυνος εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ενώ από τον Ιανουάριο του 2013 εργάζεται στο ερευνητικό κέντρο για τη μουσική MIAM του Istanbul Technical University ως διδάσκων και διευθυντής της μουσικής βιβλιοθήκης "Erol Üçer".

Θωμάς Μπακαλάκος: *Το έντεχνο ελληνικό τραγούδι ως δύναμη επιρροής στη μεταπολεμική ιστορία της ελληνικής μουσικής*

Καθώς η μουσική είναι συνυφασμένη με τη ζωή του ανθρώπου και αποτελεί δυνατή συνιστώσα διαμόρφωσης του πολιτισμού, το τραγούδι, ως κυρίαρχο είδος μουσικής με άμεση απήχηση στην πλειοψηφία του λαού, επηρεάζει καθοριστικά την εξέλιξη της μουσικής σε όλες της τις εκφράσεις και συμβάλλει θετικά ή αρνητικά στη διαμόρφωση του πολιτιστικού γίνεσθαι ενός τόπου, ανάλογα με τη θεματολογία του, τους σκοπούς που εξυπηρετεί και τον τρόπο εμπορικής εκμετάλλευσης των ηχογραφήσεων και των εκτελέσεών του. Στην πατρίδα μας με βάση στήριξης το δημοτικό τραγούδι, που έχει τις ρίζες του στην αρχαιότητα, με συνέχεια που ποτέ δεν διακόπηκε, οι ταλαντούχοι λαϊκοί δημιουργοί έφτιαζαν τραγούδια που αποτελούν πλέον το νέο υλικό στην μουσική μας παράδοση. Με την εμφάνιση του λεγόμενου «έντεχνου τραγουδιού» και τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιήθηκε αυτό εμπορικά, διάφορες μορφές σύγχυσης και αποπροσανατολισμού εισήχθησαν στην μουσική πορεία της χώρας. Παράλληλα, ενώ η παραγωγή σε είδη λόγιας μουσικής που θα μπορούσαν να προάγουν το πολιτιστικό επίπεδο της χώρας, ήταν σημαντική, η προβολή αυτών των δημιουργών και των έργων τους ήταν ελάχιστη. Από την άποψη αυτή το ελληνικό τραγούδι, από τον πόλεμο και ύστερα δεν επηρέασε θετικά την ελληνική μουσική στο σύνολό της. Παρ' όλα αυτά κάποια τραγούδια συγκίνησαν πραγματικά το λαό κι αυτό είναι μια αναμφισβήτητη αλήθεια.

Θωμάς Μπακαλάκος. Γεννήθηκε το 1948 στην Κυψέλη Καρδίτσας. Σπούδασε μουσική και μαθηματικά στην Αθήνα.

Τα κύρια μέσα διεύρυνσης των μουσικών γνώσεων του σε όλα τα μουσικά συστήματα, ήταν και είναι η μελέτη της παρτιτούρας των έργων μεγάλων σύγχρονων και παλαιότερων Ελλήνων και ξένων συνθετών, αλλά και η συνεχής έρευνα στη μουσική. Στο χώρο του σύγχρονου ελληνικού τραγουδιού εξέδωσε πέντε θεματικούς κύκλους τραγουδιών του και συνεργάστηκε με πολλούς γνωστούς ερμηνευτές. Έχει γράψει μουσική για το θέατρο, την τηλεόραση και τον κινηματογράφο. Στο χώρο της λόγιας μουσικής έγραψε έργα για μεγάλα συμφωνικά σύνολα, έργα για μικρότερα σύνολα και έργα για σόλο όργανο. Εκδόθηκαν σε CD τρία έργα του με τον γενικό τίτλο: THOMAS BAKALAKOS THREE PIECES FOR STRING QUARTET σε ηχογράφηση με το NEW HELLENIC QUARTET. Μεταξύ των έργων του είναι τα: «ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟΣ ΟΡΚΟΣ» - ορατόριο, «ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ» - ορατόριο, «ΘΕΤΙΔΟΣ ΑΧΙΛΛΕΥΣ» - όπερα σε τρεις πράξεις, «ΜΕΤΑΛΛΑΞΕΙΣ-ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ»- έργα μουσικής δωματίου και άλλα.

Διετέλεσε μέλος της επιτροπής πολιτισμού της Κ.Ε.Δ.Ε. (Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας), της καλλιτεχνικής επιτροπής των Μουσικών Γυμνασίων και Λυκείων Ελλάδας, μέλος της Α.Σ.Γ.Μ.Ε. (Ανώτατη Συνομοσπονδία Γονέων Μαθητών Ελλάδας. Είναι ο πρόεδρος και ιδρυτής του διαγωνιστικού «Πανελληνίου Φεστιβάλ Μουσικής Δωματίου» (Π.Φ.Μ.Δ.) σύγχρονης μουσικής. Έργα του έχουν παιχτεί από διακεκριμένα μουσικά σύνολα και μεγάλες συμφωνικές ορχήστρες.

Σοφία Κοντώση: Λεωνίδα Ζώρας: Τα τραγούδια του ως σημείο αναφοράς στο δημιουργικό του έργο

Η αγάπη του Λεωνίδα Ζώρα για την ποίηση, η οποία εκφράστηκε από τα νεανικά του χρόνια όταν ακόμα αμφιταλαντευόταν ανάμεσα στην τέχνη των ήχων και αυτή των στίχων, τροφοδότησε την ενασχόλησή του με τη φωνητική μουσική καθ' όλη τη διάρκεια της συνθετικής του πορείας. Με περισσότερα από εξήντα τραγούδια για φωνή και πιάνο, στην πλειοψηφία τους ενταγμένα σε κύκλους με την εξαίρεση κάποιων νεανικών πρωτολειών, παρατηρούμε ότι, το προσφιλές στον συνθέτη είδος αποτελεί ταυτόχρονα τον σκελετό της δημιουργίας του. Και αυτό γιατί, μέσα από τους κύκλους τραγουδιών διαγράφεται η εξέλιξη της μουσικής του γλώσσας και αισθητικής από το χώρο της εθνικής σχολής (α' δημιουργική περίοδος, *Σκίτσα*, 1936), και μέσω μιας πειραματικής περιόδου (*Ακαριαία* [1950], *Η Προσφορά* [1952]), στο ελεύθερα ατονικό ιδίωμα της δεύτερης και τελευταίας φάσης του έργου του (με αποκορύφωμα του είδους τα *Δεκατέσσερα τραγούδια σε ποίηση Κ. Καβάφη* [1954-1960] και *Τα τραγούδια της μικρής Ελένης* [1961]).

Στην παρούσα ανακοίνωση γίνεται χρονολογική επισκόπηση του συνόλου της δημιουργίας του Ζώρα για το ιδιαίτερα αγαπητό αυτό είδος της έντεχνης ελληνικής μουσικής. Εστιάζοντας στους σημαντικούς για την εξέλιξη του ύφους του συνθέτη σταθμούς της πορείας, σκιαγραφούμε τις σχέσεις του με τα λογοτεχνικά ρεύματα του καιρού του και τις πρωτοποριακές - για την εποχή τους - επιλογές ποιητικών κειμένων, αναζητούμε τις αντανάκλασεις προσωπικών και ιστορικών γεγονότων στην έμπνευσή του και σχολιάζουμε τη θέση των τραγουδιών του ως προς τις μουσικές τάσεις της εκάστοτε χρονικής περιόδου.

Σοφία Κοντώση. Γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε πιάνο με υποτροφία στην Ανώτατη Σχολή Μουσικής Ερμηνείας της *Academia de Arte George Enescu* στο Ιάσιο της Ρουμανίας. Είναι διδάκτωρ μουσικολογίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών (*Λεωνίδα Ζώρας: Θεματικός Κατάλογος Έργων*, 2010) και διδάκτωρ στον τομέα της Θεωρίας της Ερμηνείας με ειδίκευση στο πιάνο (*Το τραγούδι για φωνή και πιάνο στην ελληνική μουσική δημιουργία κατά το α' μισό του 20^{ου} αιώνα*, 2010 / εκδοθέν υπό ARTES, 2011) στο *Universitate de Arte "George Enescu"* του Ιασιού όπου σπούδασε με υποτροφία του Υπουργείου Παιδείας της Ρουμανίας. Έχει συμμετάσχει σε masterclasses πιάνου με τους Hans Leygraf, Paola Volpe, Frank Wibaut και τη Monique Deschaussées, μαθήτρια των Alfred Cortot και Edwin Fischer. Έχει βραβευθεί σε παγκόσμιους διαγωνισμούς πιάνου και έχει δώσει ρεσιτάλ και κοντσερτά με ορχήστρα στην Ελλάδα, τη Ρουμανία, την Ιταλία, την Ισπανία, την Αυστρία, τη Γερμανία και την Κύπρο. Το ερευνητικό της ενδιαφέρον στρέφεται γύρω από τη μουσική Ελλήνων συνθετών για πιάνο καθώς και για φωνή και πιάνο καθώς και σε ζητήματα ιστοριογραφίας της ελληνικής μουσικής. Έχει συμμετάσχει σε πολλά συνέδρια και άρθρα της έχουν δημοσιευτεί σε ελληνικά, γαλλικά και σέρβικα επιστημονικά περιοδικά. Είναι μέλος του ερευνητικού προγράμματος R.I.P.M., γενική γραμματέας του ΔΣ. του *Αρχείου Λεωνίδα Ζώρα*, μέλος του ΔΣ. του Συλλόγου «Μανώλης Καλομοίρης» καθώς και της Αμερικάνικης Μουσικολογικής Εταιρείας. Τα έτη 2012 και 2013 προσκλήθηκε από το *Universitate de Arte G. Enescu* για να παραδώσει master class με θέμα το ελληνικό τραγούδι και διαλέξεις για την ελληνική μουσική δημιουργία ενώ έλαβε υποτροφίες από το *Vancouver International Song Institute* του *British Columbia University* του Καναδά για συμμετοχή στο πρόγραμμα *Song Scholarship and Performance*.

Βύρων Φιδετζής: Φαινόμενα και ουσία. Μερικές επισημάνσεις γύρω από το ελληνικό τραγούδι

Η θεώρηση του ελληνικού τραγουδιού που επιχειρείται αφορά βασικά στη μεταπολεμική περίοδο. Τα κυρίως ζητήματα που προσπαθώ να διερευνήσω εμβαθύνοντας κατά το δυνατόν στην εισήγησή μου είναι ποιοτικού και κοινωνικού χαρακτήρα.

Πρωτίστως αναφέρομαι στην έννοια της καλλιτεχνικής αξιολόγησης του τραγουδιού, τόσο του επί μέρους όσο και του όλου, καθώς και στο πώς τοποθετείται αυτό στη συνολική κλίμακα των μουσικών αξιών που έχει οικοδομήσει τους τελευταίους αιώνες ο ευρωπαϊκός μουσικός πολιτισμός. Ως μόνα αντικειμενικά εργαλεία για μια τέτοια τοποθέτηση θεωρώ την αναφορά και τη σύγκριση. Η αναφορά σ' ένα πρότυπο καλλιτέχνημα και η σύγκριση μ' αυτό συνιστούν τη λιγότερο επικίνδυνη μέθοδο αξιολόγησης, αρκεί ως κριτήριο να θεωρηθεί το παγκοίως αναγνωριζόμενο ως τέτοιο ανθρώπινο επίτευγμα. Δευτερευόντως θα αποπειραθώ να προσεγγίσω το γεγονός του πώς συντελέστηκε η βαθμιαία επικάλυψη της έννοιας «μουσική» από την έννοια «τραγούδι» μέσα στην ελληνική κοινωνία, ιδίως μετά την περίοδο της δικτατορίας, και τι συνεπάγεται το φαινόμενο αυτό για την Τέχνη της μουσικής στην Ελλάδα.

Βύρων Φιδετζής. Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε Βιολοντσέλο με τον Μανώλη Καζαμπάκα και ανώτερα θεωρητικά με τον Σόλωνα Μιχαηλίδη στο Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης. Με υποτροφία του ΙΚΥ συνέχισε τις σπουδές του βιολοντσέλου στη Μουσική Ακαδημία της Βιέννης με τους Βλ. Ορλόφ, Α. Ναβάρα και Σ. Μπένες, και πήρε το δίπλωμα του το 1975. Παράλληλα φοίτησε, στην ίδια σχολή, στην τάξη διεύθυνσης ορχήστρας του Χανς Σβαρόφσκι από το 1973 έως το 1977, οπότε πήρε και το δίπλωμα διεύθυνσης ορχήστρας. Παρακολούθησε επίσης σεμινάρια με τους αρχιμουσικούς Μιλτιάδη Καρύδη (Βιέννη) και Ότμαρ Σουίτνερ (Βαϊμάρη). Έχει εμφανιστεί ως σολίστ και ως διευθυντής ορχήστρας με όλες τις ελληνικές συμφωνικές ορχήστρες, καθώς και με ξένα συγκροτήματα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Συνεργάστηκε επί πολλά χρόνια με την Εθνική Λυρική Σκηνή, όντας από το 1985 έως το 1992 μόνιμος αρχιμουσικός της. Από τον Σεπτέμβριο του 1990 ως το 1992 ήταν επικεφαλής αρχιμουσικός της Κρατικής Φιλαρμονικής του Αικατερίνενμπουργκ της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και από το 1992 είναι προσκεκλημένος αρχιμουσικός της «Καπέλα Ρωσία», στη Μόσχα (πρώην ορχήστρας του Υπουργείου Πολιτισμού της ΕΣΣΔ). Υπήρξε παράλληλα προσκεκλημένος αρχιμουσικός της Συμφωνικής Ορχήστρας του Πάζαρτζικ της Βουλγαρίας από το 1990 ως το 1999, οπότε έγινε μέχρι το 2001 καλλιτεχνικός της διευθυντής. Την περίοδο 2000-2005 είχε την καλλιτεχνική ευθύνη της Συμφωνικής Ορχήστρας του Δήμου Θεσσαλονίκης. Από το 1987 είναι μόνιμος αρχιμουσικός της ΚΟΑ, και από το 2004 έως το 2011 υπήρξε και ο καλλιτεχνικός της διευθυντής. Έχει ηχογραφήσει τις όπερες του Σ. Σαμάρα: *Ρέα, Μάρτυς, Ξανθούλα, Δεσποινίς ντε Μπελ-ιλ, Τίγκρα*, καθώς και το *λυρικό κύκλο Τα Επινίκια* · τις όπερες του Π. Καρρέρ: *Κυρά Φροσύνη, Δέσπω* · την όπερα του Δ. Μητρόπουλου: *Αδελφή Βεατρίκη* · τους *36 Ελληνικούς χορούς* του Ν. Σκαλκώτα στην πρώτη συνολική παγκόσμια ηχογράφιση · τις τρεις συμφωνίες του Μ. Καλομοίρη: *όλα τα Συμφωνικά του Ποιήματα, το Τρίπτυχο, τις Ραγωδίες* καθώς και τις όπερές του *Ανατολή και Κωνσταντίνος Παλαιολόγος* · τα ορχηστρικά *άπαντα*, του Γ. Κωνσταντινίδη και τον *Ύμνο στην Ελευθερία* του Ν. Χ. Μάντζαρου στην πλήρη και πρωτότυπη μορφή του. Επίσης έργα των Γ. Σισιλιάνου, Δ. Δραγατάκη, Α. Ευαγγελάτου, Δ. Λιάλιου, Δ. Λαυράγκα, Μ. Βάρβογλη, Π. Πετρίδη, Αιμ. Ριάδη, Γ. Αξιώτη, Θ. Αντωνίου, Μ. Θεοδωράκη, Ι. Χαλιάσα, Π. Κούκου, Σ. Ζάνα Σ. Μιχαηλίδη, Θ. Καρυωτάκη, Χ. Ξανθοδάκη, Δ. Μαραγκόπουλου, Φ. Τσαλαχούρη κ.ά. Δίδαξε μορφολογία και ιστορία της ελληνικής μουσικής στα τμήματα μουσικών σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Ιονίου Πανεπιστημίου στην Κέρκυρα. Επίσης δίδαξε Ιστορία και Αισθητική της Ελληνικής Όπερας στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η διεθνής κριτική εξεθείασε κατά καιρούς με ιδιαίτερος κολακευτικά σχόλια τη δισκογραφική αλλά και τη γενικότερη προσπάθειά του για την προβολή της ελληνικής μουσικής δημιουργίας. Για την καλλιτεχνική του δράση η Ακαδημία Αθηνών τον τίμησε το 1975 με το βραβείο Σπύρου Μοτσενίγου. Για την προσφορά του στην ελληνική μουσική εξελέγη ομόφωνα επίτιμο μέλος της Ενώσεως Ελλήνων Μουσουργών, ενώ για το δισκογραφικό του έργο, του απονεμήθηκε τιμητική διάκριση από την Ένωση Ελλήνων Κριτικών Θεάτρου και Μουσικής. Το 2010 αναγορεύτηκε για τη πολυετή και ουσιαστική προσφορά του στη μουσική επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Κώστας Μυλωνάς: Το «έντεχνο-λαϊκό» τραγούδι: η πορεία και η διαμόρφωσή του από το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα έως το 1940

Σύντομη διευκρίνιση του όρου «έντεχνο - λαϊκό» τραγούδι. Συνοπτική αναφορά στην επτανησιακή μουσική και στο ρόλο που έπαιξε στον εκπαιδευτικό τομέα και στην ηπειρωτική Ελλάδα. Περιληπτική αναφορά στη μουσική κατάσταση της Ελλάδας, τα πρώτα χρόνια μετά την επανάσταση του 1821. Οι στρατιωτικές μάντες και η βαθειά επίδραση του ιταλικού μελοδράματος στα πρώτα τραγούδια (εδώ εννοούμε τους στίχους), δοθέντος ότι αυτά βασιζόνταν σε μελωδίες εμβατηρίων και σε άριες από όπερες. Η ίδρυση το 1871 του Ωδείου Αθηνών, η γενικότερη αναγεννητική προσπάθεια που παρατηρείται από το 1880 και μετά σε όλους τους τομείς του πνευματικού βίου, και λίγο αργότερα η δημιουργία της "Εθνικής Μουσικής Σχολής", αποτελούν την αφετηρία για τη διατύπωση μιας μουσικής γλώσσας με στοιχεία ελληνικά. Το "αθηναϊκό τραγούδι" που γεννιέται εκείνη την εποχή αποτελεί τον πρώτο σταθμό στην πορεία και διαμόρφωση του ελληνικού τραγουδιού. Οι πρώτοι συνθέτες τραγουδιών και ανάμεσά τους οι κορυφαίοι: Τιμόθεος Ξανθόπουλος, Δημήτρης Ρόδιος, Νικόλαος Κόκκινος. Αναφορά στην "αθηναϊκή επιθεώρηση" και στην "ελληνική οπερέτα". Η σταδιακή απεξάρτηση του τραγουδιού από το θέατρο, η εμφάνιση της δισκογραφίας και του γραμμοφώνου, η ίδρυση το 1938 του ραδιοφωνικού σταθμού συντελούν σε αλλαγές. Ο πρωτοπόρος και μοναδικός Αττίκ, ο άκρως σημαντικός Γιαννίδης και οι επίσης σημαντικοί Χαϊρόπουλος και Σουγιούλ.

Ο συνθέτης και συγγραφέας **Κώστας Μυλωνάς** γεννήθηκε στον Πειραιά.

Καθώς οι μουσικές σπουδές του ήταν αποσπασματικές και περιορισμένες, θα πρέπει να θεωρηθεί ως αυτοδίδακτος.

Έχει γράψει: μουσική για θέατρο, κινηματογράφο, τραγούδια, μουσική δωματίου και αρκετά κομμάτια για συμφωνική ορχήστρα.

Δισκογραφία: 9 (45 στροφών), 2 LPs, και 8 CD. Το τελευταίο εκδόθηκε στις ΗΠΑ.

Συγγραφικό έργο: 8 βιβλία τα οποία αποτελούν αντικείμενο μελέτης στα πανεπιστήμια και πολλά άρθρα σε εφημερίδες (Καθημερινή,

Ελευθεροτυπία κ.λ.π) και περιοδικά (Διαβάζω, Πολύτονο κ.λ.π). Διαλέξεις, ραδιοφωνικές εκπομπές, τηλεόραση.

Υμνητικές κριτικές, βραβεία και όγκος δημοσιευμάτων, τόσο για το μουσικό, όσο και για το συγγραφικό του έργο.

Γιώργος Β. Μονεμβασίτης: Αξιον Εστί - Μεγάλος Ερωτικός: Ισορροπώντας ανάμεσα στο λόγιο και το λαϊκό

Το *Αξιον Εστί* του Μίκη Θεοδωράκη σε ποίηση Οδυσσέα Ελύτη και ο *Μεγάλος Ερωτικός* του Μάνου Χατζιδάκι, κύκλος τραγουδιών εμπνευσμένος από το λόγο διαφόρων ποιητών, αποτελούν δυο εμβληματικά για την νεοελληνική μουσική έργα. Και τα δυο συνδυάζουν με τρόπο ανεπανάληπτο την ποιότητα με την εμπορικότητα. Η αντοχή τους στο χρόνο αποτελεί αδιαμφισβήτητο αποδεικτικό της αξίας τους. Η σύμμεκτη, πρωτότυπη αισθητική τους – με διαφορετικά ερείσματα για το καθένα – τους δίνει το δικαίωμα να διεκδικούν με ίδιες αξιώσεις θέση τόσο στη λόγια μουσική έκφραση, όσο και στη λαϊκή. Που ανήκουν τελικά; Αυτό προσπαθεί να ανιχνεύσει τούτη η ομιλία εξετάζοντας ξεχωριστά, αλλά και μαζί, την ιδιαίτερη πολυπρισματική μουσική γραφή του καθενός.

Γιώργος Β. Μονεμβασίτης Γεννήθηκε το 1947 στο Γύθειο όπου και μεγάλωσε. Σπούδασε στη σχολή Πολιτικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνίου. Από την αποφοίτησή του, το 1970, ασχολείται με την εκπόνηση στατικών μελετών οικοδομικών και συγκοινωνιακών έργων, συνεργαζόμενος με διακεκριμένους αρχιτέκτονες. Από το 1978 ασχολείται αδιαλείπτως ως κριτικός και σχολιαστής των μουσικών δρωμένων, κειμενογράφος προγραμμάτων μουσικών εκδηλώσεων και παραγωγός και παρουσιαστής μουσικών ραδιοακροαμάτων – κυρίως από το Τρίτο Πρόγραμμα της ΕΡΑ (1982-2000). Από το 1989 διδάσκει σε δημοσιογραφικές σχολές Ιστορία της Μουσικής, Τέχνη και τεχνική του ραδιοφώνου, καθώς και Μουσική επικοινωνία. Υπήρξε εντεταλμένος κριτικός μουσικής της εφημερίδας Ελευθεροτυπία, από το 1984 έως το 1996. Επανεργοποιήθηκε από τις αρχές του 2013. Έχει διατελέσει μέλος του γνωμοδοτικού συμβουλίου του Φεστιβάλ Αθηνών (1987-1992), αναπληρωτής πρόεδρος της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών (1993-1998) του ΥΠΠΟ, μέλος του ΕΤΟΣ της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών (1993-2006) και Διευθυντής του Β' Προγράμματος της Ελληνικής Ραδιοφωνίας (1996-1999). Είναι τακτικός συνεργάτης του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών και της Ορχήστρας των Χρωμάτων.

Λάμπρος Λιάβας: Όταν το «έντεχνο» συνάντησε το «λαϊκό»: γάμος από έρωτα ή ...προξενιά;

Η εισήγηση επιδιώκει να θέσει προς συζήτηση και προβληματισμό μια σειρά από ερωτήματα, σε σχέση με την εσωτερική αντίφαση του όρου «έντεχνο λαϊκό» τραγούδι, καθώς και τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες που προσδιόρισαν την «κατασκευή» και την επιτέλεσή του στην Ελλάδα της δεκαετίας του '60. Μετά από μια σύντομη αναφορά στους προγόνους του είδους (ελληνική οπερέτα, Τσιτσάνης-Χιώτης και «αρχοντορεμπέτικα»), δίνεται έμφαση στο δίπολο Χατζιδάκις – Θεοδωράκης. Το έργο τους εξετάζεται σε συνδυασμό με τις δραστικές αλλαγές στην τεχνολογία των δίσκων και κυρίως τον ρόλο των δισκογραφικών εταιρειών της περιόδου. Καταλύτης ο διορατικός ιδιοκτήτης της Columbia Τάκης Β. Λαμπρόπουλος, στον οποίο οφείλονται η μετάκληση του Θεοδωράκη από το Παρίσι, η «λαϊκή» έκδοση του «Επιταφίου» και η γνωριμία-συνεργασία των δύο συνθετών με τους Χιώτη – Ζαμπέτα και Καζαντζίδη - Μπιθικώτση. Μέσα από επιλεγμένες μαρτυρίες της εποχής, τίθεται το ερώτημα: Πώς και γιατί οι μουζουξήδες γίνονται «μπουζουκίστες» και μέσα από ποιες διαδικασίες αναλαμβάνουν -μαζί με τους δυο λαϊκούς βάρδους- «διατεταγμένη υπηρεσία» στο νέο είδος; Τελικά ο έρωτας ήταν ...κεραυνοβόλος; Η ο γάμος του «έντεχνου» με το «λαϊκό» υπήρξε καρπός ενός εξαιρετικά σχεδιασμένου «προξενιού»;

Λάμπρος Λιάβας. Καθηγητής εθνομουσικολογίας στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών και πρόεδρος του Μουσείου Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων Φ. Ανωγειανάκη – Κέντρο Εθνομουσικολογίας. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1959. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και εθνολογία -εθνομουσικολογία στην Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales στο Παρίσι. Παράλληλα, σπούδασε βυζαντινή μουσική και δημοτικό τραγούδι με τον Σίμωνα Καρα, πιάνο, αρμονία και αντίστιξη με τον Γιάννη Ιωαννίδη. Ως εθνομουσικολόγος, έχει αναπτύξει ερευνητική, εκπαιδευτική κι επιμορφωτική δραστηριότητα σε όλα τα είδη της ελληνικής μουσικής (λόγια, δημοτική, αστική και νεότερο ελληνικό τραγούδι). Έχει επιμεληθεί βιβλιογραφικές, δισκογραφικές και ηλεκτρονικές εκδόσεις, εκθέσεις, συνέδρια, φεστιβάλ και συναυλίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Έχει ασχοληθεί με την οργάνωση αρχείων, μουσική αρθρογραφία, μουσικοκριτική και παραγωγή ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών για την παραδοσιακή μουσική («Το Αλάτι της Γης», από το 1981 έως σήμερα). Στον χώρο του θεάτρου έχει ασχοληθεί με την έρευνα, μουσική επιμέλεια, συγγραφή κειμένων και σκηνοθετική επιμέλεια σε παραστάσεις αρχαίου δράματος, λυρικού και μουσικού θεάτρου, θεάτρου και σύγχρονου χορού. Ανάμεσά τους, τα αφιερώματα της ΕΛΣ για τα 100 χρόνια της ελληνικής οπερέτας - Θεόφραστος Σακελλαρίδης (2007-8) και τον Κώστα Γιαννίδη (αναβίωση της οπερέτας «Το Μικρόβιο του Έρωτα», 2009-11), καθώς και η παράσταση «Αναζητώντας τον Αττίκ» (2012). Το 2011 εκδόθηκε από την Εμπορική Τράπεζα το βιβλίο του «Το ελληνικό τραγούδι από το 1821 έως τη δεκαετία του 1950».

Μιχάλης Γρηγορίου: Η μελοποίηση της ποίησης και το «έντεχνο λαϊκό τραγούδι

Η σχέση της μουσικής με τον ποιητικό λόγο –αλλά και με τον χορό- υπήρξε ιστορικά δεδομένη και αυτονόητη, καθόρισε δε επί χιλιάδες χρόνια την εξέλιξη της ίδιας της μουσικής. Ωστόσο, όσο κι αν επί αιώνες η συνύπαρξη της μουσικής με τον ποιητικό λόγο υπήρξε αυτονόητη, άλλο τόσο αυτονόητο είναι ότι στην πορεία του χρόνου οι δυο αυτές τέχνες αυτονομήθηκαν και ακολούθησε η καθεμιά κι ένα δικό της ανεξάρτητο δρόμο. Έτσι λοιπόν, στην περίπτωση της **μελοποίησης της ποίησης**, όταν δηλαδή επιχειρείται να προστεθεί εκ των υστέρων μουσική πάνω σε ένα αυτόνομο ποιητικό έργο που δεν γράφτηκε με πρόθεση να μελοποιηθεί, προκύπτουν ορισμένα ενδιαφέροντα αισθητικά ζητήματα που αξίζει να εξεταστούν. Είναι γνωστό άλλωστε πως στον τόπο μας τα τελευταία χρόνια είχε αποτελέσει συχνά αντικείμενο συζητήσεων και αντιπαραθέσεων το αν πρέπει ή όχι να μελοποιείται η ποίηση, ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στον “απλό στίχο” και στη “σοβαρή ποίηση” κι ακόμα, τι μπορεί να σημαίνει ο όρος “έντεχνο λαϊκό τραγούδι”. Σε τέτοια ερωτήματα που οφείλονται στην ύπαρξη κάποιων παρανοήσεων, τα οποία έχουν προκαλέσει κι ορισμένες, δικαιολογημένες ίσως, αντιδράσεις απέναντι σε απλοϊκότητες και σε αισθητικές καταχρήσεις θα επιχειρήσει να δώσει κάποιες απαντήσεις αυτή η εισήγηση.

Ο Μιχάλης Γρηγορίου γεννήθηκε το 1947 στην Αθήνα. Αρχισε μαθήματα πιάνου από ηλικία 5 χρονών. Αποφοίτησε από τη Σχολή Αρχιτεκτονικής του ΕΜΠ, ενώ παράλληλα ξεκίνησε μαθήματα σύνθεσης. Έχει συνθέσει πλήθος έργων για πιάνο, για σύνολα μουσικής δωματίου, για ορχήστρα και χορωδία, για synthesizers, κύκλους τραγουδιών, καθώς και μουσική για θέατρο και κινηματογράφο. Έργα του κυκλοφορούν σε 12 cds. Υπήρξε επί 20 χρόνια βασικός συνεργάτης του Τρίτου Προγράμματος. Εκτός από τη σύνθεση ασχολήθηκε συστηματικά με την κοινωνική ιστορία της τέχνης και με την ψυχολογία της αισθητικής αντίληψης. Έχει διδάξει κοινωνική ιστορία της μουσικής και στοιχεία ψυχολογίας της μουσικής αντίληψης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Έχει μεταφράσει πολλές θεωρητικές μελέτες πάνω στη μουσική ενώ έχει συγγράψει και το δίτομο εκπαιδευτικό βιβλίο “Μουσική για παιδιά και για έξυπνους μεγάλους” καθώς και την εκτεταμένη θεωρητική μελέτη “ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ: Καθολικές σταθερές και πολιτιστικές μεταβλητές” (υποβλήθηκε ως διδακτορική διατριβή στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο τον Απρίλιο του 2007 και κυκλοφόρησε το 2011 από τις εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ).

Πολίνα Ταμπακάκη: *Έλληνες ποιητές και οι μελοποιήσεις των ποιημάτων τους: η «ελληνικότητα» και το ζήτημα της αυτονομίας των τεχνών*

Αναφορές στον τρόπο με τον οποίο οι ποιητές αντιδρούν στις μελοποιήσεις των ποιημάτων τους γίνονται συνήθως εν παρόδω και συχνά έχουν ανεκδοτολογικό χαρακτήρα, με τη χρήση βιογραφικών και άλλων εξω-μουσικών και εξω-λογοτεχνικών στοιχείων. Στην ομιλία μου θα ασχοληθώ με τον τρόπο με τον οποίο Έλληνες ποιητές αντέδρασαν θετικά ή αρνητικά σε συγκεκριμένες μελοποιήσεις ποιημάτων τους, πώς αντιμετώπιζαν το ζήτημα της μελοποίησης της ποίησης γενικά, και κατά πόσο, και με ποιον τρόπο, οι αντιδράσεις τους λαμβάνονταν υπόψη από τους συνθέτες. Οι αντιδράσεις αυτές θα εξεταστούν σε σχέση με ζητήματα ποιητικής και ιδεολογίας. Ιδιαίτερη προσοχή θα δοθεί στη σιωπή ή την αμηχανία που πολλές φορές χαρακτηρίζει τη στάση των ποιητών, οδηγώντας σε διαφορετικές, και πολλές φορές αντιφατικές, δηλώσεις τους, κάτι που με τη σειρά του έχει προκαλέσει αμηχανία στους μελετητές. Οι αντιδράσεις των ποιητών στο ζήτημα της μελοποίησης θα εξεταστούν μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της αναζήτησης της αυτονομίας της ποίησης, που ξεκίνησε με ιδιαίτερη ένταση στη δυτική λογοτεχνία κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Οι Έλληνες ποιητές δεν ήταν ασφαλώς αμέτοχοι σε τέτοιες αναζητήσεις, και η μελοποίηση των ποιημάτων τους αποτελούσε για αυτούς ιδιαίτερη πρόκληση, καθώς συνοδευόταν συχνά από διεκδικήσεις ενός χαρακτηριστικά «ελληνικού» τραγουδιστικού στοιχείου.

Η Πολίνα Ταμπακάκη γεννήθηκε στην Αθήνα, όπου σπούδασε φιλολογία και μουσική (βιολί). Η διδακτορική της διατριβή (King's College London) πάνω στη σχέση του Σεφέρη με τη μουσική βραβεύτηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα (Hellenic Foundation) ως η καλύτερη διδακτορική διατριβή στο Ηνωμένο Βασίλειο για το έτος 2007 στην κατηγορία των νεοελληνικών σπουδών. Κυκλοφόρησε στα ελληνικά με τον τίτλο *Η «μουσική ποιητική» του Γιώργου Σεφέρη. Μια μελέτη της σχέσης της μοντερνιστικής ποίησης με τη μουσική* (Δόμος, 2011) και συμπεριλήφθηκε στη μικρή λίστα του περιοδικού *Διαβάζω*, στην κατηγορία του δοκιμίου. Σύντομα θα κυκλοφορήσει σε αγγλική έκδοση. Εργάστηκε ως μεταδιδακτορική υπότροφος Hannah Seeger Davis στο Πρόγραμμα Ελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Princeton, και ως επισκέπτρια λέκτορας στο τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου. Κατέχει τη θέση George Seferis Research Associate στο Κέντρο Ελληνικών Σπουδών και στο Τμήμα Συγκριτικής Λογοτεχνίας του King's College London.

Κώστας Χάρδας: *Αναλυτικές παρατηρήσεις προς μία συστηματική θεώρηση της σχέσης λόγου και μουσικής στο ελληνικό τραγούδι με πιάνο του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα*

Από την εποχή του ρομαντισμού το τραγούδι με πιάνο αποτέλεσε έναν ιδιωτικό τόπο έκφρασης με δύναμη, ωστόσο, να εκφράσει ένα μεγάλο εύρος προσωπικών αλλά και συλλογικών συναισθημάτων και ιδεών. Στη μεταλαμπάδευσή του στην Ελλάδα, το είδος διατήρησε αυτή του τη δυναμική, η οποία τονίστηκε το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα, τόσο από την αισθητική του δύναμη να εκφράσει συλλογικές ιδέες στο πλαίσιο της ανάπτυξης και καθιέρωσης της λεγόμενης εθνικής σχολής, όσο και από την πλατιά εκδοτική του διάδοση (π.χ. τραγούδια υπήρχαν και ως ένθετα σε μουσικά, ή μη, περιοδικά).

Η παρούσα ανακοίνωση συνοψίζει τα πρώτα συμπεράσματα μίας έρευνας που στόχο έχει να διερευνήσει τη σχέση μουσικών, κυρίως αρμονικών, στοιχείων (όπως ο διάλογος μεταξύ τροπικότητας, τονικότητας και χρωματικότητας) με τις εικόνες, σκέψεις και συναισθήματα που εκφράζει το εκάστοτε ποιητικό κείμενο (π.χ. μελαγχολία, μοναξιά, φυσικά στοιχεία όπως ο ουρανός, κτλ). Απώτερος σκοπός είναι η ανάδειξη των κοινών και των διαφορετικών προσεγγίσεων στη μουσική ‘απεικόνιση’ των ιδίων θεμάτων, κάτι που δημιουργεί τις βάσεις για μία μελλοντική κριτική προσέγγιση στις αισθητικές συνδηλώσεις των αναλυόμενων έργων (π.χ. αναδεικνύεται η συνάφεια της χρωματικότητας με τη μελαγχολία, ένα χαρακτηριστικό που παραπέμπει από τη μία πλευρά στο χρωματισμό του ρομαντισμού και, από την άλλη, στην ύπαρξη του χρωματικού στοιχείου στο ελληνικό μοιρολόι).

Κώστας Χάρδας. Είναι λέκτορας συστηματικής μουσικολογίας στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ. Σπούδασε πιάνο και ανώτερα θεωρητικά στο Αθηναϊκό Ωδείο και μουσικολογία στο Α.Π.Θ. Υπότροφια της Ακαδημίας Αθηνών του έδωσε τη δυνατότητα να αποκτήσει Master από το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου και διδακτορική διατριβή από Πανεπιστήμιο του Surrey. Η διατριβή του κυκλοφόρησε από γερμανικό εκδοτικό οίκο. Έχει παρουσιάσει ανακοινώσεις σε συνέδρια και έχει δημοσιεύσει στα παρακάτω πεδία: ανάλυση και θεωρία της μουσικής, νεοελληνική μουσική, μουσική του δέκατου ένατου και του εικοστού αιώνα.

Τον Μάιο του 2013 θα κυκλοφορήσει ηχογράφησή του με έργα για σόλο πιάνο σόλο πιάνο και μουσικής δωματίου του Γ. Α. Παπαϊωάννου για την εταιρία Naxos.

Νίκος Μαλιάρας: Το "έντεχνο" και το "λόγιο". Μια "ορολογιακή" βόμβα στα θεμέλια του Ελληνικού συλλογικού καλλιτεχνικού αισθητηρίου

Οι λέξεις, πέραν του πρωτογενούς και αυτονόητου όρου της ύπαρξης και της χρήσης τους, που είναι η ευθύγραμμη σύνδεση με μια ή περισσότερες σημασίες, φέρουν κατά κανόνα μαζί τους και φορτίσεις, που μπορούν να είναι και παράλληλες αλλά και αντίθετες προς την σημασία τους. Στην ελληνική γλώσσα της σύγχρονης εποχής, οι σημασίες και οι φορτίσεις συχνά δεν συμπίπτουν, ενώ οι δεύτερες υπερισχύουν των πρώτων, ενίοτε σε σημείο αλλοίωσης. Οι ιστορικές συνθήκες εξέλιξης του νεοελληνικού πολιτισμού, που διαμόρφωσαν μεταξύ άλλων και τις φορτίσεις των λέξεων και των όρων, έπαιξαν και στο πεδίο της μουσικής τον πολύ σημαντικό ρόλο τους. Η Ελληνική μουσικολογία, μια νέα επιστήμη, καθυστέρησε και καθυστερεί ακόμη να δημιουργήσει και να κατοχυρώσει το λεξιλογικό επιστημονικό της οπλοστάσιο, με αποτέλεσμα να σπυδρεί εκ των υστέρων, συνήθως μάταια, να ξανακαρδίσει τις σημασίες για τις λέξεις που δικαιωματικά θα της ανήκαν. Το πράγμα θα είχε το περιορισμένο ενδιαφέρον του μέσα στα στεγανά της επιστημονικής έρευνας αν δεν προεκτεινόταν και στην κοινωνία και αν δεν δημιουργούσε μια σύγχυση όχι μόνο για τις σημασίες των όρων, αλλά ακόμη και για την ίδια τη διάκριση των μουσικών ειδών που απασχολούν και ενδιαφέρουν το ευρύτερο καλλιτεχνικό αισθητήριο της Ελληνικής κοινωνίας και της Ελληνικής παιδείας. Η εισήγηση αυτή επιχειρεί να επισημάνει ακροθιγώς τις συνέπειες και τις προεκτάσεις του φαινομένου και να ωθήσει το θέμα προς το επίκεντρο μιας ευρύτερης συζήτησης στη σύγχρονη «υπό κρίση» Ελλάδα.

Νίκος Μαλιάρας. Γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και πιάνο στο Εθνικό Ωδείο Αθηνών. Στη συνέχεια πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές Βυζαντινής Φιλολογίας και Ιστορίας, Μουσικολογίας και Μουσικοπαιδαγωγικών στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου, από το οποίο αναγορεύθηκε διδάκτωρ το 1990. Στο διάστημα 1992-1995 υπηρέτησε ως ειδικός επιστήμων Μουσικολογίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, ενώ το 1995 εξελέγη μέλος ΔΕΠ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου και διδάσκει ανελλιπώς μέχρι σήμερα μαθήματα Ιστορίας της Μουσικής, Ιστορίας των Μουσικών Οργάνων και Μουσικής Ανάλυσης, και επιβλέπει Σεμινάρια ανάλογου περιεχομένου. Από τον Σεπτέμβριο του 2010 είναι Πρόεδρος του Τμήματος και από τον Ιούνιο του 2011 Διευθυντής του Τομέα Ιστορικής και Συστηματικής Μουσικολογίας και του Εργαστηρίου Μελέτης της Ελληνικής Μουσικής. Έχει δημοσιεύσει πέντε βιβλία, πολλά άρθρα και κείμενα σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά, έχει συμμετάσχει σε διεθνή συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό και υπήρξε συνεργάτης και επιμελητής εκδόσεων του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών, όπου έχει δημοσιεύσει πολλές μελέτες του. Τα ερευνητικά του διαφέροντα επικεντρώνονται στην ιστορική και αναλυτική μελέτη της μουσικής του Μανώλη Καλομοίρη και άλλων εκπροσώπων της Εθνικής Σχολής, καθώς και στην εξερεύνηση του πεδίου της βυζαντινής κοσμικής μουσικής και των μουσικών οργάνων μέσα από τις ιστορικές, φιλολογικές, αρχαιολογικές και εικονογραφικές πηγές. Έχει μελετήσει επίσης ιδιαίτερα το έργο των Μπαχ, Μπραμς, Σοπέν, Μέντελσον και Στραβίνσκυ και έχει δημοσιεύσει σχετικές μελέτες. Ο Νίκος Μαλιάρας είναι διευθυντής της Μικτής Χορωδίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών από την ίδρυσή της (1998), με την οποία έχει εμφανιστεί στην Ελλάδα και το Εξωτερικό, καθώς και της Παιδικής Χορωδίας «Μανώλης Καλομοίρης», η οποία είχε δεκαπενταετή συνεργασία με την Εθνική Λυρική Σκηνή, το Φεστιβάλ Αθηνών, και το Μέγαρο Μουσικής. Είναι ακόμη Πρόεδρος του ΔΣ της Αθηναϊκής Συμφωνικής Ορχήστρας Νέων (ΑΣΟΝ), Γενικός Γραμματέας του Συλλόγου «Μανώλης Καλομοίρης» και μέλος του Συλλόγου των Φίλων της Ελληνικής Μουσικής Βιβλιοθήκης.

Πάνος Βλαγκόπουλος: Το στρατήγημα της διπλής συνέχειας: συλλογική ταυτότητα και ατομική δημιουργία στην Ελληνική μουσική μετά τη Γενιά του 30

Στην Κεντρική Ευρώπη η κίνηση προς την αυτονομία της μουσικής από τη γλώσσα ακολουθεί λογικά και χρονικά αυτήν προς την αυτονομία της μουσικής ως τέχνης (αυτό που η Goehr ονομάζει 'separability principle') περί το 1800. Παραδόξως, με την εξιδανίκευση της Απόλυτης μουσικής συμπίπτει η, εξ ίσου Ρομαντική, άνθηση του λίντ. Μετά από την αυτονόμηση της μουσικής ως τέχνης, όμως, ανοίγει ο δρόμος για μια νέα σχέση μουσικής και γλώσσας: έτσι είναι δυνατό ένα genre, όπως το Lied ohne Worte, αλλά και η αναστοχαστική προσέγγιση του Schumann, η οποία, κατά την παράδοξη διατύπωση του Kramer, μπορεί να περιγραφεί ως 'songs without words' but with words. Με δεδομένες τις απαραίτητες κοινωνικές προϋποθέσεις της αυτονομίας του συστήματος των τεχνών –της Τέχνης-με-Κεφαλαίο– στο εσωτερικό ενός διαφοροποιημένου κοινωνικού συστήματος, το πρόβλημα στην Ελλάδα είναι ότι η συστημική αυτονομία της μουσικής ουδέποτε έλαβε χώρα: με άλλα λόγια, η Ελληνική προσκόλληση στο τραγούδι αποτελεί τεκμήριο της δυσκολίας διαφοροποίησης της τέχνης από πολιτικά και ιδεολογικά (ή ιδεοληπτικά) συμφραζόμενα. Κεντρικό τρόπο συντήρησης της προσκόλλησης αυτής αποτέλεσε η ιδεολογία της διπλής συνέχειας, όπως θέλω να αποκαλώ το κεντρικό στρατήγημα της Γενιάς του 30, που έγκειται στο συνδυασμό της διαχρονικής συνέχειας (του Ελληνισμού) με τη συγχρονική συνέχεια Λόγιου και Λαϊκού.

Πάνος Βλαγκόπουλος. Σπούδασε Νομικά και Μουσικολογία. Ολοκλήρωσε τη διδακτορική του διατριβή πάνω στη μουσική ιστοριογραφία της Ars nova στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο υπό την επίβλεψη της Irmgard Lerch-Καλαβρυτινού. Έχει συμμετάσχει με ανακοινώσεις σε συνέδρια στην Αθήνα, την Οξφόρδη και τη Βιέννη. Έχει μεταφράσει κείμενα του Pierre Boulez (Σύγχρονη Μουσική Σκέψη), του Ulrich Michels ('Ατλας της Μουσικής'), της Lydia Goehr (Το Φανταστικό Μουσείο των Μουσικών Έργων) και του Nelson Goodman (Γλώσσες της Τέχνης), καθώς και το κεφάλαιο περί μουσικής στην ελληνική συνοπτική έκδοση της Δεκαδικής Ταξινόμησης Dewey (Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης). Συμμετείχε στην επιστημονική ομάδα για την ανακατασκευή της αρχαίας υδραύλεως (Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών). Έχει διδάξει θέματα ιστορίας της μουσικής και ανάλυσης στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, την Κρατική Σχολή Ορχηστρικής Τέχνης, το Ωδείο Φίλιππος Νάκας και τη Schola Cantorum της Βασιλείας. Διετέλεσε Υπεύθυνος Προσκτήσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων στην Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» από το 1995 έως το 2003. Από το 2002 είναι διδάσκων ΠΔ 407 στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, όπου τον Μάρτιο του 2003 εξελέγη Λέκτορας και το 2009 επίκουρος καθηγητής. Είναι διευθυντής της επιστημονικής επιθεώρησης «Μουσικός Λόγος» και της σειράς «Μνημεία Νεοελληνικής Μουσικής», καθώς και του διαρκούς Σεμιναρίου για την Αρχαία Ελληνική και Ρωμαϊκή Μουσική, που διοργανώνεται κάθε χρόνο στο πλαίσιο της Θερινής Μουσικής Ακαδημίας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στη μουσική της Ars nova και τον ελληνικό μουσικό μοντερνισμό του 20ού αιώνα. Μιλά Γερμανικά, Αγγλικά, Ιταλικά και Γαλλικά.

Ολυμπία Κοσμά Ψυχοπαίδη- Φράγκου. Κοινωνιολογικές και ιδεολογικές διαστάσεις των μουσικών ειδών και ιδιαίτερα των φωνητικών.

Με αφετηρία την έννοια «είδος» στην μουσικολογία, η οποία συνδέεται αμεσότερα από όλες τις άλλες (όπως ύφος, μορφή κλπ.) με κοινωνικές διαστάσεις, θα επιχειρήσουμε μία τοποθέτηση του «Ελληνικού τραγουδιού», στον βαθμό που αυτοκατανοείται ως τέτοιο, δηλ. ως ιδιαίτερο είδος στο πλαίσιο της παγκόσμιας διάδοσης του γενικότερου είδους του «τραγουδιού» και των υποειδών του, ανάλογα με τον τόπο της εκτέλεσης των τραγουδιών κατά την γένεσή τους και κατά την ιστορία της εξέλιξης της πρόσληψής τους. Λαμβάνοντας υπόψιν την μικτή, πολυπολιτισμική διάσταση κάθε πολιτισμού, τίθενται ορισμένα ζητήματα κατά την έρευνα των κοινωνιολογικών και ιδεολογικών περιεχομένων μουσικών φωνητικών ειδών, μεταξύ των οποίων και το πρόβλημα του θεμελιώδους, από τον 19. Αιώνα και μετά, χωρισμού μεταξύ «σοβαρής» και «ελαφράς μουσικής». Η διάκριση αυτή είναι ιδεολογικά φορτισμένη κατ' εξοχήν και, παρά την προϊούσα κατά τον 20. Αιώνα ανάμειξη των ειδών και των χαρακτήρων, εξακολουθεί να παραπέμπει σε ταξικές και πολιτισμικές διακρίσεις της πρόσληψης, πράγμα το οποίο μεγαλώνει την σύγχυση που επικρατεί σχετικά με την αισθητική ποιότητα και με τα μουσικά είδη. Βάσει του παραπάνω προβληματισμού θα επιχειρηθεί μία διερεύνηση των ιδιοτυπιών του ελληνικού χώρου και, επομένως, μία διερεύνηση της δυνατότητας ερμηνείας του τίτλου του Συνεδρίου ανάλογα με το αν η έμφαση τοποθετείται στο επίθετο «Ελληνικό» ή στην έννοια του είδους «τραγουδιού». Στην δεύτερη περίπτωση η έννοια του είδους διαπλέκεται και με το είδος του κειμένου, και με το μουσικό ύφος και με την μουσική μορφή και τεχνική, πράγμα που παραπέμπει σε ένα πλήθος επιρροών, επιδράσεων και αναμειξέων, η αποκρυπτογράφηση των οποίων μπορεί να αναδεικνύει κριτήρια σχετικά με τον «σοβαρό» ή μη, ή τον ευρείας κατανάλωσης απλώς χρηστικό χαρακτήρα κάθε τραγουδιού, καθώς και σχετικά με τον «εθνικά» χρωματισμένο τόνο της ατμόσφαιράς τους, ενώ ανιχνεύει και τις πιθανές καινοτομίες ή τα πιθανά τολμήματα των «ελαφρότερων» ειδών που επιρραεύουν και τα σοβαρά είδη.

Ολυμπία Κοσμά Ψυχοπαίδη- Φράγκου. Ομότιμη Καθηγήτρια του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αντικείμενο σπουδών, διδασκαλίας και έρευνας : «Μουσικολογία με έμφαση στην Αισθητική & Κοινωνιολογία της μουσικής». Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Φραγκφούρτης/Μάιν κοντά στους Τέοντορ Αντόρνο, Χ. Σναίντελμαχ, Λούντβιχ Φίνσερ και Πήτερ Καν. Ιδρύτρια (1985) και Διευθύντρια του Περιοδικού «Μουσικολογία». Ιδρυτικό μέλος του ΤΜΣ Αθηνών (Πρόεδρος του 2004-2006), της «Εταιρείας Συγκριτικής Γραμματολογίας & Φιλολογίας», της «Αρχείου & Βιβλιοθήκης της Ελληνικής Μουσικής» και της «Ελληνικής Μουσικολογικής Εταιρείας». Σύμβουλος και συγγραφέας της Εγκυκλοπαίδειας “Die Musik in Geschichte Und Gegenwart”(MGG), του «Storia universale della musica”(Mondadori) και του “Lettres européennes. Histoire de la littérature européenne”(Hachette). Διετέλεσε σύμβουλος της Βιβλιοθήκης «Λίλιαν Βουδούρη», παραγωγός επιμορφωτικών εκπομπών για μουσική στο 3^ο Πρόγραμμα της ΕΡΤ, ερευνήτρια για την Ελληνική Έντεχνη Μουσική στο Ίδρυμα Μεσογειακών Ερευνών. Οργάνωση και συμμετοχή σε διεθνή συνέδρια στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό. Συγγραφικό έργο: 3 βιβλία και πολλά δοκίμια και άρθρα (σε Πρακτικά Διεθνών Συνεδρίων, όπως της «Διεθνούς Εταιρείας Χέγκελ» κ.α.). Το ερευνητικό της έργο συμπεριλαμβάνει ως τώρα 17 διδακτορικές διατριβές στα πεδία της Αισθητικής, της Φιλοσοφίας της μουσικής, της Μουσικής Θεωρίας, της Κοινωνιολογίας, της Ελληνικής Έντεχνης Μουσικής και των μουσικοπαιδαγωγικών .